

3. Honcharenko S. U. *Metodyka navchannia i naukovykh doslidzen' u vyschij shkoli* [Methods of teaching and research in higher education], K.: Vyscha shkola, 2003, 323 p.
4. Dzhuryns'kyj P. B. *Tekhnolohichnyj kontsept protsesu pidhotovky majbutnikh uchyteliv fizychnoi kul'tury do zdorov'iazberezhival'noi profesijnoi diial'nosti* [The technological concept of the process of preparation of future teachers of physical training to professional activity health-preserving], Visnyk Natsional'noi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy: elektron. nauk. fakhove vydannia. V. 1. Khmel'nyts'kyj, 2015. – [Elektronnyj resurs] – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2015_1_6.
5. Dukhanyna N. M. *Pedahohycheskye uslov'ia: suschnost', problemy, vydy y funktsyy* [Pedagogical conditions: essence, problems, types and functions], Istoriko-pedahogicheskie issledovaniia. Kyiv: Publisher NPU im. MP Dragomanova, 2011. V. 5, P. 103–105.
6. *Entsyklopediia dlia fakhivtsiv sotsial'noi sfery* [Encyclopaedia for professionals of the social sphere] za zah. red. prof. I. D. Zvierievoi. 2-he vyd. K.; Simferopol', Universam, 2013, 536 p.
7. Lando O. A. *Spetsyfyka modely upravleniia formyrovanyem zdorov'esberehaiuschej kompetentnosti buduschykh uchytel'ej nachal'noho obrazovanyia* [The specifics of management model the formation of health-preserving competence of the future teachers of primary education], Pedahohichni nauky. Scientific Journal «ScienceRise». 2015. # 4/1 (9), P. 65–71. [Elektronnyj resurs] – Rezhym dostupu: <http://journals.uran.ua/sciencerrise/article/view/40596/38225>.
8. Lekholetova M. M. *Formuvannia zdorov'iazberihal'noi kompetentnosti iak zavdannia profesijnoi pidhotovky majbutnikh fakhivtsiv sotsial'noi sfery* [Formation of health-preserving competence as a problem of the professional training of future specialists of the social sphere], Ukraina v humanitarnykh i sotsial'no-ekonomichnykh vymirakh: materialy Vseukr. nauk. konferentsii, 29–30 kvitnia 2016 r., DNU im. Olesia Honchara. Ch. I. Dnipropetrovs'k, Roial Prynt, 2016, P. 186–188.
9. Osadchenko T. M. *Vykorystannia zdorov'iazberezhival'nykh tekhnolohij iak pedahohichna umova pidhotovky majbutn'oho vchytelia pochatkovoї shkoly* [Using health-preserving technologies as a pedagogical condition of preparation of the future teacher of primary school], Vytoky pedahohichnoi majsternosti. Poltava, Vyd-vo PNPU imeni V. H. Korolenka, 2015. V. 15, P. 229–233.
10. Povidajchuk O. S. *Formuvannia informatsijnoi kul'tury majbutn'oho sotsial'noho pratsivnyka v protsesi profesijnoi pidhotovky* [Formation of information culture of the future social worker in the process of training], dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04, Uzhhorod, 2007, 278 p.
11. Khrykov Ye. M. *Pedahohichni umovy iak skladova naukovykh znan'* [Pedagogical conditions as part of scientific knowledge], Shliakh osvity, 2011. #2 (60), P. 11–15.
12. Tsys' V. V. *Formuvannia hotovnosti vchyteliv u pislidiplomnij osviti do zastosuvannia pedahohichnykh zdorov'iazberezhival'nykh tekhnolohij u pochatkovij shkoli* [Formation of readiness of teachers in postgraduate education to the use of health-preserving technologies in primary school], avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04, Chernihiv, 2011, 20 p.
13. Sheremeta M. M. *Faktory, scho nehatyvno vplyvaiut' na zdorov'iazberihannia majbutnikh sotsial'nykh pedahohiv ta rol' vyschykh navchal'nykh zakladiv u ikh podolanni* [Factors affecting the health-preserving future social teachers and the role of higher education institutions in overcoming them], Doslidzhennia molodykh uchenykh u konteksti rozvytku suchasnoi nauky: Materialy IV schorichnoi Vseukr. nauk.-prakt. konferentsii, 27 bereznia 2014 r. K.: Vyd-vo Kyiv. un-tu im. B. Hrinchenka, 2014, P. 187–192.
14. Shekhavtsova S. O. *Poniattia «pedahohichni umovy» v konteksti formuvannia sub'iektnosti majbutnikh uchyteliv u protsesi fakhovoi pidhotovky* [The concept of «pedagogical conditions» in the context of the formation of subjectivity in the process of future teachers of vocational training], Humanitarnyj visnyk DVNZ «Pereiaslav-Khmel'nyts'kyj derzhavnyj pedahohichnyj universytet imeni Hryhoriia Skovorody». Dodatok 1 do vyp. 36. T. VIII (68): Temat. vypusk «Vyscha osvita Ukrainy u konteksti intehratsii do ievropejs'koho osvith'oho prostoru». K.: Hnozy, 2016, P. 413–420.

Стаття надійшла в редакцію 01.03.2017 р.

УДК 629.7.073

ОЛЕНА МОСКАЛЕНКО

concordmoskalenko@mail.ru

кандидат педагогічних наук, доцент

Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету,
м. Кропивницький, вул. Добровольського, 1

**СТРУКТУРА Й ОСНОВНІ КОМПОНЕНТИ КОМПЛЕКСНОЇ МОДЕЛІ
ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В
ОСОБЛИВИХ УМОВАХ**

Теоретично обґрунтовано структуру й основні компоненти комплексної моделі підготовки курсантів до професійної комунікації в особливих умовах. Відзначено важливість чинних світових методик навчання авіаційних фахівців для підвищення їхнього професійного рівня, які потребують поглиблених знань з англійської мови. З'ясовано сутність понять «модель», «моделювання» і «педагогічна система». Запропоновано авторські дефініції понять «педагогічна система підготовки авіаційних фахівців до професійної комунікації в особливих умовах» і «комплексна модель підготовки авіаційних фахівців до професійної комунікації в особливих умовах і ситуаціях». Вказано, що всі елементи комплексної моделі перебувають у взаємозв'язку.

Ключові слова: модель, моделювання, педагогічна система, особливі умови, особливі ситуації льотної діяльності, безпека польотів, структура, компонент, авіаційний фахівець, льотний вищий навчальний заклад (ВНЗ).

ЕЛЕНА МОСКАЛЕНКО

кандидат педагогических наук, доцент
Кировоградская летная академия Национального авиационного университета,
г. Кропивницкий, ул. Добровольского, 1

**СТРУКТУРА И ОСНОВНЫЕ КОМПОНЕНТЫ КОМПЛЕКСНОЙ МОДЕЛИ
ПОДГОТОВКИ КУРСАНТОВ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОММУНИКАЦИИ
В ОСОБЫХ УСЛОВИЯХ**

Теоретически обоснованы структура и основные компоненты комплексной модели подготовки курсантов к профессиональной коммуникации в особых условиях полета. Отмечена важность действующих мировых методик для обучения авиационных специалистов английскому языку для повышения их профессионального уровня. Выяснена сущность понятий «модель», «моделирование» и «педагогическая система». Предложены авторские дефиниции понятий «педагогическая система подготовки авиационных специалистов к профессиональной коммуникации в особых условиях» и «комплексная модель подготовки авиационных специалистов к профессиональной коммуникации в особых условиях и ситуациях». Отмечено, что все элементы комплексной модели взаимосвязаны.

Ключевые слова: модель, моделирование, педагогическая система, особые условия, особые ситуации летной деятельности, безопасность полетов, структура, компонент, авиационный специалист, летное высшее учебное заведение.

OLENA MOSKALENKO

candidate of pedagogical sciences, associate professor
Kirovograd Flight Academy of National Aviation University,
Kropyvnytskyi, Dobrovolskoho 1 Street

**STRUCTURE AND COMPONENTS OF AN INTEGRATED MODEL FOR
PROFESSIONAL COMMUNICATION TRAINING OF STUDENTS IN NON-
STANDARD FLIGHT SITUATIONS**

The structure and basic components of an integrated model for students' training of professional communication in non-standard flight situations has been defined in the article; the importance of current world methods that require profound knowledge of English to adaptation of aviation specialists' training for their professional level improvement has been emphasized. It has been analyzed the concepts «model», «modelling», «pedagogical system». Author's definitions of concepts «pedagogical system of students' training of professional communication in non-standard flight situations»; «integrated model for students' training of professional communication in non-standard flight situations» have been characterized. It has been pointed out that all structural elements of an integrated model are interconnected. Integrated model for students' training of professional communication in non-standard flight situations is comprised of the following basic components: principles of professional preparation of aviation specialists; the components of readiness for professional communication in non-standard

flight situations; levels of readiness for professional communication in non-standard flight situations; forms and methods of the English-language aviation specialists' studying process; organizational and pedagogical conditions for students' training of professional communication in non-standard flight situations; main stages of an integrated model realization; the result of studying – readiness of aviation specialists to professional communication in non-standard flight situations that need profound English knowledge and skills.

Keywords: *model, modelling, pedagogical system, special flight conditions, non-standard flight situations, safety of flights, structure, component, aviation specialist, high flight educational establishment.*

Розвиток міжнародних організацій, які регулюють діяльність авіаційної галузі, за останні десятиліття інтенсифікував потребу в компетентних кадрах, спроможних виконувати міжнародні перевезення на високому професійному рівні, провадити продуктивну діяльність і бути адаптованими до європейських стандартів. З огляду на це в Україні, що еволюціонує швидкими темпами, зростає потреба у вдосконаленні професійної підготовки авіаційних фахівців. Дослідження особливостей перебігу професійної підготовки є значущими не тільки в контексті соціалізації, а й щодо самовизначення, самоактуалізації індивіда, його мотиваційної сфери, фахової компетентності. Це актуалізувало проблему обґрунтування і розроблення комплексної моделі підготовки авіаційних фахівців до професійної комунікації в особливих умовах і ситуаціях, усі структурні елементи якої перебувають у взаємозв'язку.

Зацікавленість названими проблемами не випадкова, оскільки нині Україна потребує високого рівня професіоналізму молодих фахівців, зокрема авіаційного напрямку. Зважаючи на багатоаспектну комплексну підготовку в льотних ВНЗ, можна зрозуміти доцільність великої кількості фахівців, які беруть участь у цьому процесі: інженерів, інструкторів, пілотів, диспетчерів, психологів, викладачів фізкультури, іноземної мови й технічного перекладу. Усі зазначені категорії осіб провадять педагогічну діяльність.

З'ясування організаційних і педагогічних особливостей навчання авіаційних фахівців привертає увагу дослідників у зв'язку зі швидким розвитком авіаційної галузі та переходом України до європейських стандартів, що вмотивовує потребу в поглибленому знанні англійської мови на всіх рівнях реалізації професійної діяльності. Це спрямовує дослідження щодо розширення педагогічної системи професійної підготовки авіаційних фахівців, реалізованої в авторській комплексній моделі підготовки курсантів до професійної комунікації в особливих умовах і ситуаціях. Арсенал засобів, методів і прийомів, залучених до виконання окресленого завдання, має бути гнучким, мобільним, адаптованим, ґрунтованим на провідних ідеях, запозичених із зарубіжного досвіду.

Тема статті відповідає актуальному завданню практичного впровадження механізму функціонування комплексної моделі підготовки курсантів до професійної комунікації саме в особливих умовах і ситуаціях на міжнародних повітряних лініях, що потребують поглиблених знань з англійської мови. Мова професії є головним функціональним компонентом професійної комунікації диспетчерів і пілотів. Професійною мовою для виконання польотів на міжнародних повітряних трасах є англійська. Тому її опанування – першочергове завдання професійної підготовки льотно-диспетчерського складу, оскільки від надійності ведення радіообміну англійською залежить не лише діяльність, а й життя учасників комунікації. Професійна авіаційна комунікація спрямована насамперед на забезпечення безпеки польоту, налагодження контакту між пілотом і диспетчером, контроль за повітряною ситуацією та вміння доповісти про ймовірні проблеми під час польоту.

Мета статті – обґрунтувати структуру й охарактеризувати основні компоненти комплексної моделі підготовки курсантів льотного ВНЗ до професійної комунікації в особливих умовах і ситуаціях, передусім поглиблення знань з англійської мови для підвищення професійного рівня авіаторів.

Л. Криворучко кваліфікує моделювання екстремальної ситуації як створення моделі ситуації, до якої людина не адаптована, що загрожує фізичному або психічному здоров'ю [3, с. 104]. Для ефективного моделювання потрібно, стверджує науковець, зважати на рівень фізичної та психологічної підготовки працівника органів внутрішніх справ (ОВС), оцінювати його попередні результати під час виконання аналогічного оперативного завдання. У процесі моделювання необхідно брати до уваги: небезпечні фактори (світло, шум, вібрації); різні

непередбачувані ситуації (наявність людей, транспортних засобів); замкнуте (відкрите) середовище; поведінку осіб у різних ситуаціях; готовність працівника ОВС до виконання оперативного завдання. Дослідник запропонував створення кваліфікаційно-фахових моделей, в яких відображено інформацію про працівника ОВС: статус працівника, загальні вимоги до кандидатів (психологічні, соціальні, моральні, ділові якості та професійні навички), порядок відбору кандидатів до кожної служби, вимоги до спеціальної підготовки кандидатів, соціально-правовий захист працівників різних служб ОВС [3, с. 42].

Для навчання військовослужбовців строкової служби Збройних сил України (ЗСУ) В. Ягупов розробив особистісно орієнтовану модель військово-навчального процесу, що дає еталонне уявлення про навчання солдатів. Модель ґрунтується на формуванні особистості військовослужбовця ЗСУ з активною життєвою настановою; творчому поєднанні педагогічного управління з боку викладача з його ініціативою і самостійністю; активній взаємодії; партнерстві між викладачем і курсантами; постійному самовдосконаленні [5, с. 18].

Заслугує уваги думка М. Прокоф'євої стосовно того, що моделювання професійної діяльності в навчальному процесі – це її відображення в змісті навчання та в реальній навчальній діяльності студентів, що вирішує два завдання: 1) формує повне й цілісне уявлення про майбутню професійну діяльність – від мети до результату; 2) допомагає в процесі навчання оволодіти способами (діями, операціями) настільки всебічно й повно, що вможливує гармонійний перехід від навчання до професійних обов'язків [4, с. 346]. Моделювання в руслі нашого дослідження спрямовано на досягнення результату навчання англійської мови курсантами льотних ВНЗ. Ми використовуємо моделювання як засіб, що оптимізує вивчення понять, фактів і явищ, розроблених у науці, дає змогу наочно представити конструкцію навчального процесу та перевірити правильність запропонованого проекту.

Для ефективного управління навчальним процесом у льотних ВНЗ є змога змоделювати педагогічну систему професійної підготовки авіаційних фахівців. Така система може функціонувати на різних рівнях: в межах країни, на рівні окремого ВНЗ, кафедри, навчальної дисципліни і навіть в межах професійної діяльності кожної особистості. Ключовим моментом будь-якої педагогічної системи є виховання особистості, професіонала, здатного до розумних вчинків і досягнення кінцевого результату. Кожна педагогічна система складається з підсистем. Ми розглядаємо педагогічну систему професійної підготовки авіаційних фахівців, що передбачає органічне функціонування всіх підсистем: суб'єктів і об'єктів (викладачів, інструкторів, курсантів, уповноважених органів), змісту авіаційної освіти, форм, методів і засобів виховання і навчання, спрямованих на виконання головного завдання – реалізації цілей, які ставить авіаційна спільнота перед майбутнім фахівцем. Кожен курсант є особистістю, бере участь у навчальному процесі, виявляючи себе, і тим самим відбувається особистісне формування і розвиток. У контексті дослідження ми маємо отримати у кінцевому результаті особистість, яка здатна ухвалювати адекватні та своєчасні рішення в екстремальних умовах професійної діяльності.

Ефективна реалізація запропонованої педагогічної системи буде забезпечена за умови, що всі елементи взаємозалежні й підпорядковані одній стратегічній меті, тобто функціонують на основі інтеграції її структурних елементів. Інтегративний принцип щодо елементів педагогічної системи забезпечить її повноцінне існування в межах великої системи — системи авіаційної освіти. В зв'язку з цим пропонуємо тлумачити педагогічну систему підготовки авіаційних фахівців до професійної комунікації в особливих умовах як взаємозв'язок елементів авіаційної освіти, які утворюють цілісну структурну єдність та об'єднані стратегічною метою – формуванням готовності авіаційних фахівців до професійної комунікації в особливих умовах.

Перспективність функціонування педагогічної системи професійної підготовки авіаційних фахівців у вищій авіаційній освіті базована на тому, що вона має механізм функціонування у навчально-виховному процесі. З цією метою науковці пропонують поетапну реалізацію педагогічної системи через комплексну модель підготовки авіаційних фахівців до виконання професійних дій в екстремальних умовах та ситуаціях.

Термін «модель» має кілька значень і витлумачений у психолого-педагогічній літературі в різних аспектах.

С. Гончаренко описує «навчальні моделі» як посібники, котрі слугують умовним образом об'єкта (схемою, зображенням, описом), що зберігає зовнішню схожість і пропорції частин за певної схематизації й умовності засобів зображення. Автор виокремлює такі навчальні моделі:

анатомічні (рослини, тварини, тіло людини); технічні (прилади, машини, механізми, знаряддя праці); будівельні (різні будівлі та споруди); математичні (геометричні фігури, формули, теореми) [1, с. 213]. Модель пов'язують здебільшого із застосуванням моделювання – відтворенням властивостей об'єкта, процесу або явища за допомогою іншого об'єкта (процесу, явища) – його моделі.

У контексті дослідження варто охарактеризувати моделювання як створення моделі чого-небудь. Із позицій психологічного аналізу моделювання в навчанні має два аспекти: 1) зміст навчання, тобто моделювання постає як спосіб пізнання; 2) моделювання як одна з головних навчальних дій, як елемент навчального процесу. Перший аспект стосується необхідності впровадження понять «модель» і «моделювання» у зміст освіти, що сприяє формуванню науково-теоретичного типу мислення. Це означає пізнання навколишньої дійсності через особливі специфічні об'єкти, побудовані в історичній ретроспективі – моделі реальних явищ і процесів. Навчання проходить наочно, із використанням спеціальної термінології, роз'ясненням сутності понять моделі й моделювання. До другого аспекту апелюють для дослідження місця, форм, особливостей, відношень явища або процесу, які вивчають. Це сприяє формуванню вмінь використовувати моделювання для побудови та фіксації схем дій у процесі вивчення складних абстрактних понять.

Моделювання може бути предметне і знакове. Предметним називають моделювання, за якого дослідження проводять на моделі, що об'єднує певні геометричні, фізичні, динамічні або функціональні характеристики об'єкта. Моделями знакового моделювання слугують схеми, формули, речення умовного алфавіту, наприклад, математичне моделювання. Моделюванню властиве перенесення результатів, отриманих у ході розроблення моделі, що певною мірою пропонує розв'язання завдань, підтвердження теорій, гіпотез. Моделювання вможливує навчання від простого до складного, робить будь-який предмет доступним для всебічного опанування. Так, математичні поняття (числа, функції, рівняння) є моделями форм, відношень, кількісних показників; для їх вивчення розроблені спеціальні методи, одиниці вимірювання, особливі методики.

Моделювання в навчанні авіаційних фахівців має два аспекти: моделювання як зміст, засвоєний студентами, і як засіб, без якого неможливе повноцінне навчання. Зважаючи на здобутки вчених та авторський доробок, пропонуємо тлумачити комплексну модель підготовки авіаційних фахівців до професійної комунікації в особливих умовах як сукупність взаємопов'язаних компонентів навчального процесу у ВНЗ, функціонування яких спрямоване на досягнення гарантованого результату.

Важливими у розробленні комплексної моделі підготовки курсантів до професійної комунікації в особливих умовах і ситуаціях є мета й завдання, втілені в змісті навчання. Екстремальні професії, до яких належить професійна діяльність авіаційних фахівців, передбачають наявність ризику, зміну обстановки, ухвалення швидких рішень. Тому професійна підготовка таких фахівців має специфічний характер, що визначає мету професійної підготовки. Метою професійної підготовки особового складу підрозділів із надзвичайних ситуацій, зокрема, М. Козяр вважає забезпечення індивідуальної і групової ефективної професійно-екстремальної діяльності в надзвичайних ситуаціях [2, с. 20]. З огляду на мету вчений окреслює такі завдання: 1) досягнення фахівцями з надзвичайних ситуацій високого рівня володіння спеціальними технологічними навичками й умінями в екстремальних умовах; 2) формування та розвиток навичок і вмінь саморегулювання психічних станів у разі виникнення загроз у надзвичайних ситуаціях; 3) набуття навичок і вмінь забезпечення особистої і групової безпеки під час професійно-екстремальної діяльності.

Комплексна модель підготовки курсантів до професійної комунікації в особливих умовах і ситуаціях має мету, яку можна окреслювати у трьох вимірах: як освітню мету, як соціальне замовлення та як практичну реалізацію. Зазначимо, що професійне середовище авіаційних фахівців тісно пов'язане з навчанням англійської мови. У контексті дослідження засереджено увагу на поєднанні технічного аспекту навчання з гуманітарним, що властиве технічним ВНЗ. Навчання професійно орієнтованої англійської мови в льотному освітньому закладі є поліфункціональним і вирізняється специфічною формою творчої діяльності. На підставі цього можна стверджувати, що головна мета авторської комплексної моделі – підготовка майбутніх авіаційних фахівців до виконання професійних дій в особливих умовах і ситуаціях, які потребують поглиблених знань, умінь і навичок з англійської мови.

Мета запропонованої комплексної моделі підготовки курсантів до професійної комунікації в особливих умовах і ситуаціях реалізована в таких завданнях: 1) засвоєння сукупності загальних теоретичних і практичних знань, умінь та навичок, потрібних для вирішення проблем технічного, екологічного, хімічного, психологічного, психофізіологічного, медичного екстремального характеру професійної діяльності; 2) підвищення професіоналізму авіаційних фахівців шляхом удосконалення спеціальних умінь і навичок з англійської мови; 3) підвищення загальнокультурного рівня курсантів; 4) формування й розвиток у курсантів льотних ВНЗ особистих моральних якостей, відповідальності, ініціативності, сумлінного виконання професійних обов'язків; 5) використання сучасних інноваційних технологій у професійній діяльності.

Мета і завдання комплексної моделі підготовки авіаційних фахівців до професійної комунікації в особливих умовах і ситуаціях відображені в змісті освіти, що має залучати студентів до загальнолюдських і національних цінностей.

Зміст авіаційної освіти в контексті нашого дослідження, спрямованого переважно на професійну діяльність в особливих умовах, містить такі складники:

- основні теоретичні знання, уміння й навички з професійно орієнтованих дисциплін;
- правила експлуатації техніки, професійні дії в разі відмови техніки на підставі реальної професійної діяльності в стандартних та особливих умовах і ситуаціях, у випадках ліміту часу й дефіциту інформації;
- психофізіологічна готовність до професійної комунікації в особливих умовах;
- комунікативні навички з авіаційної англійської мови (слухання, говоріння, розуміння); уміння приймати, інтерпретувати інформацію англійською мовою та реагувати на неї; здатність обробляти додаткову інформацію на тлі основної діяльності.

Методологічна основа розробленої комплексної моделі підготовки курсантів до професійної комунікації в особливих умовах ґрунтована на органічному функціонуванні наукових підходів: системного й системно-структурного, що відображають взаємозв'язок професійної підготовки авіаційних фахівців із певними підсистемами, конкретизують їхню взаємодію і взаємовплив; функціонального, який полягає в мобілізації матеріальних та інформаційних ресурсів для професійної підготовки; компетентнісного, що передбачає розвиток і засвоєння фахових компетенцій; особистісно орієнтованого, спрямованого на сприймання студента як цілісної особистості в навчальному процесі та на формування внутрішніх установок і цінностей, мотивації до майбутньої професійної діяльності в нормальних й екстремальних умовах.

Базові характеристики комплексної моделі підготовки курсантів до фахової комунікації в особливих умовах і ситуаціях об'єднують певні елементи:

- принципи професійної підготовки авіаційних фахівців: загальнодидактичні (практичної спрямованості навчання; науковості; системності й послідовності в навчанні; оптимізації навчання; доступності навчання; мотивації навчально-пізнавальної діяльності; індивідуального підходу; варіативності; відповідності професійного рівня викладачів системі професійної підготовки майбутніх авіаційних фахівців; міжпредметних зв'язків; контекстного підходу) і професійно орієнтовані (суворої регламентації й часової лімітації освоюваних дій; ритмічного збільшення психофізіологічного навантаження; додаткового психофізіологічного навантаження на тлі основної діяльності; комплексного формування професійних якостей і механізмів адаптації);
- компоненти готовності до виконання професійних дій в екстремальних умовах і ситуаціях (інтелектуально-мотиваційний, професійно-змістовий, психофізіологічний та рефлексивно-корегувальний);
- рівні готовності до професійної комунікації в особливих умовах (низький (елементарний), середній (задовільний), вищий за середній (операційний), високий (просунутий));
- форми організації навчання (лекція-дискусія, лекція-семінар з елементами викладання матеріалу професійно орієнтованих дисциплін англійською мовою; практичні групові, кооперативно-групові й диференційовано-групові заняття; льотно-технічні конференції; тематичні міні-конференції; консультації; самостійна робота курсантів; факультативні заняття; додаткові курси; стажування; тематичні екскурсії та ін.);

- методи навчання авіаційних фахівців: словесні (пояснення, робота з підручником, доповіді англійською мовою), наочні (показ, ілюстрація й демонстрація), практичні (письмові роботи і вправи, розігрування польоту, інтерактивне аудіювання, розбір польотів, ситуативні вправи, рольове моделювання, розроблення ситуаційних модельних настанов та епізодів, метод англійських проєктів, метод прогнозованих сценаріїв, розроблення веб-портфоліо, діалог-дискусія, метод «case-study», мультимедійні презентації, електронний дискурс (E-discourse – конференц-зв'язок, дискусійні форуми, чати, блоги), створення банку аудіовізуальних матеріалів, створення полікультурних «євроклубів», редагування фрагментів машинного перекладу, анімаційні технології, читання іншомовної преси, перегляд відеосюжетів на професійну тему, синхронний переклад відео сюжетів);

- організаційно-педагогічні умови (побудова навчального процесу в льотних освітніх закладах на основі міжпредметних зв'язків професійно орієнтованих авіаційних дисциплін; забезпечення стійкої мотивації курсантів до професійної діяльності за допомогою використання інноваційних технологій (інформаційних, інтерактивних, комп'ютерних і контекстного навчання); організація навчального процесу з огляду на аспекти міжкультурної взаємодії учасників в авіаційному середовищі; вдосконалення змісту навчальних програм згідно з комплексною моделлю підготовки авіаційних фахівців до професійної комунікації в особливих умовах і ситуаціях підготовки авіаційних фахівців до професійної комунікації в особливих умовах); створення навчально-методичного комплексу для поліпшення професійної підготовки майбутніх авіаційних фахівців; рефлексія навчального процесу;

- основні етапи реалізації комплексної моделі підготовки курсантів до професійної комунікації в особливих умовах (організаційний, навчально-професійний, контрольно-узагальнювальний);

- результат навчання як сформована готовність авіаційних фахівців до професійної комунікації в особливих умовах, що потребують поглиблених знань, умінь та навичок з англійської мови.

Напрями дослідницько-експериментальної роботи реалізовані в процесі визначених етапів професійної підготовки авіаційних фахівців: організаційного, навчально-професійного, контрольно-узагальнювального. Згідно з метою дослідження конкретизовані завдання, цілі і зміст кожного етапу реалізації моделі.

На організаційному етапі передбачено формулювання мети і завдання, з'ясування принципів і змісту професійної підготовки в особливих умовах діяльності; вивчення цілей, завдань, структури міжнародних організацій, що регулюють діяльність авіаційної галузі (ICAO, Eurocontrol, EASA); структури підрозділів цивільної авіації України; аналіз міжнародного правового статусу авіаційного персоналу; засвоєння загальних знань, які слугують теоретичною основою професійної підготовки; засвоєння теоретичних відомостей про сутність особливих ситуацій, особливості місцевості, кліматичні умови, можливі варіанти їхнього розвитку.

Навчально-професійний етап прогнозує безпосереднє формування готовності до виконання професійних дій в особливих умовах і ситуаціях у процесі переговорів англійською мовою; розвиток у курсантів професійного інтересу до застосування інноваційних технологій; проведення цілеспрямованих навчально-виховних заходів; формування умінь і навичок виконання професійних дій у можливих варіантах екстремальних умов; становлення в курсантів стійкої мотивації до виконання професійних обов'язків та відпрацювання майбутніх дій під час занять з англійської мови; активізацію самонастрою на успішні дії та розвиток якостей психологічної надійності, впевненість у своїх силах, можливості успішного подолання труднощів.

Контрольно-узагальнювальний етап спрямований на отримання необхідного результату навчання; підтримання сформованої готовності в процесі переговорів англійською мовою – уміння своєчасно та якісно інтерпретувати, аналізувати отриману інформацію та реагувати на неї; корегування результатів навчального процесу в разі, коли внаслідок контролю знань, умінь і навичок зафіксовано недоліки професійної підготовки курсантів.

Створення комплексної моделі, що активізує засвоєння поглиблених знань, умінь та навичок з англійської мови майбутніми авіаторами у льотних ВНЗ України, а також виокремлення етапів її реалізації послугували передумовою для впровадження цієї моделі в навчально-виховний процес.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
2. Козяр М. М. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки особового складу підрозділів з надзвичайних ситуацій: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / М. М. Козяр. – К., 2005. – 37 с.
3. Криворучко Л. С. Організація професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ до дій в екстремальних умовах: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Л. С. Криворучко. – Харків, 2008. – 209 с.
4. Прокоф'єва М. Ю. Моделювання як метод підготовки вчителя початкових класів до диференційованого навчання молодших школярів / М. Ю. Прокоф'єва // Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. Темат. випуск. Додаток 2 до № 3. Т. IV (29). – К.: Гнозис, 2011. – С. 343–349.
5. Ягупов В. В. Загальнодидактичні основи навчання військовослужбовців строкової служби Збройних сил України: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / В. В. Ягупов. – К., 2002. – 38 с.

REFERENCES

1. Honcharenko S. U. *Ukrayinskyu pedahohichnyy slovnyk* [Ukrainian pedagogical dictionary], Kyiv, Lybid, 1997, 376 p.
2. Koziar M. M. *Teoretychni ta metodychni zasady profesiyanoi pidhotovky osobovoho skladu pidrozdiliv z nadzvychaynykh sytuatsiy* [Theoretical and Methodological Grounds of Professional Training` Experts of Subunits in Emergency Situations. Dr of ped. sci. abstract], avtoref. ... dokt. ped. nauk. Kyiv, 2005, 37 p.
3. Kryvoruchko L. S. *Orhanizatsiya profesiyanoi pidhotovky pratsivnykiv orhaniv vnutrishnikh sprav do diy v ekstremal'nykh umovakh*. Diss., cand. ped. sci. [Professional training of Internal Affairs Agencies in emergency situations. Cand. of sci. diss.]. Kharkiv, 2008, 209 p.
4. Prokofieva M. Yu. *Modelyuvannya yak metod pidhotovky vchytelya pochatkovykh klasiv do dyferentsiyovanoho navchannya molodshykh shkolyariv* [Modelling as a training method of a primary school teacher to differential studying of junior pupils], Vyshcha osvita Ukrayiny u konteksti intehratsiyi do yevropeyskoho osvitnoho prostoru. Tematychnyy vypusk. Kyiv, 2011, P. 343–349.
5. Yahupov V. V. *Zahalnodydaktychni osnovy navchannya viyskovosluzhbovtsiv strokovoyi sluzhby Zbroynykh syl Ukrayiny* [Didactical grounds of military servicemen studying of Ukrainian Armed Forces. Dr of ped. sci. abstract], avtoref. ... dokt. ped. nauk. Kyiv, 2002, 38 p.

Стаття надійшла в редакцію 20.01.2017р.

УДК 378.147:377.6

ОЛЬГА ГУЛАЙ

hulay@i.ua

доктор педагогічних наук, професор
Луцький національний технічний університет,
м. Луцьк, вул. Львівська, 75

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ
БУДІВЕЛЬНИКІВ В УМОВАХ СТУПЕНЕВОЇ ОСВІТИ**

Досліджено навчальну мотивацію студентів у контексті компетентнісного підходу. Показано, що мотивація є одним із головних факторів формування професійної компетентності майбутніх фахівців. Визначено умови формування стійкої мотивації навчання. Уточнено відмінності у способах впливу на сформованість мотивації у студентів коледжів та університетів. Обґрунтовано й реалізовано педагогічні умови ефективної підготовки майбутніх фахівців будівельного профілю та вказано шляхи їх реалізації. Подано рекомендації викладачам вищих навчальних закладів (ВНЗ) щодо формування мотивації досягнень. Експериментальні дослідження в реальних умовах навчального процесу студентів підтвердили загалом правильність розроблених рекомендацій. Встановлено, що практична реалізація розглянутих підходів щодо підготовки фахівців будівельного профілю загалом зумовлює підвищення ефективності ступеневої професійної освіти.

Ключові слова: компетентність, мотивація, ступеневе навчання, успішна професійна діяльність.